

1. Mis võiks aidata raamatut dateerida?

On võimalik leida väljaanne, mis on selle raamatu aluseks. Ja see on D. Defoe Robinson Crusoe ümberjutustus selliselt autorilt nagu Helen Marion Burnside ning kuulub sarja “Father Tuck's Nursery Series”(nr 3675) inglise kirjastuselt “Raphael Tuck & Sons”. Ka originaalis on neli värvilitograafiat ning ülejäänud raamat on trükitud must-valge või seepia-valgena (Vt mõlema väljaande pildid). Kahtlemata on tegemist alusväljaandega, mustvalgete illustratsioonide paigutus lehtedel on sama ning eesti keelde tõlgitud tekst jälgib originaali praktiliselt lause-lauselt (seejuures on eesti keel tõlgituna lühem ja mõjub seetõttu lehekülje avarustes nõutult ekslevana).

Probleem on selles, et ingliskeelne väljaanne ise on dateerimata ja seda saab teha üsna kaudselt. Näiteks (vt. ingliskeelse väljaande tagakaant) positsioneerib kirjastaja end kui “Publisher to The Queen”. See kuninganna oli kuninganna Victoria, kes suri aastal 1901; järgmine valitseja oli kuningas. Raamat peab olema Victoria-aegne.

Kirjastus “Raphael Tuck & Sons” oli suur ja võimas kirjastus, tema põhiala oli siiski postkaardid ning tema arhiiv hävis sõjas, seega valmistab väljaannete dateerimine raskusi. Raamatusarja anti välja 19. saj lõpus – 20. saj alguses. Kirjastuse seerianumbrite järgi saab teha mõningaid oletusi (raamatutel tundub olevat ühtne, sarjast mitteolenev numeratsioon). Samu illustratsioone leidub sama kirjastuse teise sarja kuuluval raamatul, mille number on 1610. Eksisteerib ka liigutatavate elementidega väljaanne samade piltidega, kus näiteks Robinson võib puu tagant piiluda ja jälle varjuda, selle seerianumber on 3721 ja ta on dateeritud ca 1890´ndatesse. Juhin tähelepanu, et seerianumber on juba suurem, kuid kirjastaja on ikka veel “Publisher to The Queen”. Andmed pärinevad lehelt <https://www.tuckdbephemera.org/items/17935-robinson-crusoe/picture/6>

Numeratsiooni sidumiseks ajaliiniga saab otsida mõnda väljaannet, mis ei kannaks enam kuninganna kirjastuse märget. Näiteks nr 4599 on kirjastus juba “Publishers by Appointment to Their Majesties The King and Queen Alexandra” ja eriti hea orientiir on raamat pealkirjaga “King Edward VII” seerianumbriga 4606, milles kirjastus tituleerib end “Art Publishers by Royal Warrant” ja kus tutvustatakse uut kuningat. See peaks olema versta post aastast 1901.

<https://www.tuckdbephemera.org/items/27123-king-edward-vii/picture/2>

Juba mõni aeg varem on tulevasteks sündmusteks valmistuv kirjastaja end tutvustanud kui kuninganna ning Walesi printsi ja printsessi kirjastus (nt nr 3840)

Ajaakna kitsendamiseks teisest küljest saab otsida, millal hakati kirjastust kuningannale pühendama.

Vastava tunnustuse kuningakoja sai kirjastus väidetavalt aastal 1883

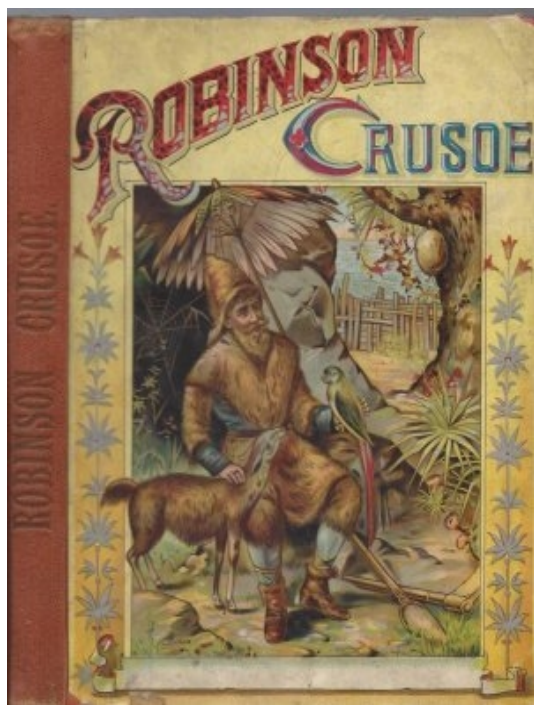
(<https://www.tuckdbpostcards.org/history>).

Meie väljaande kaas aga erineb selle meie jaoks põhilise Crusoe väljaande kaanest ning on kõige sarnasemal kujul leitav saksa kirjastuse Lohwensohn 1883. a väljaandel, huvitaval kombel Crusoe nimekujuga. booklooker.de/Bücher/J-Grundmann+Robinson-Crusoe-Löwensohn-Verlag-1883/id/A02Ggdhj01ZZI?zid=k23muq17usf9r9t3liomncoal6

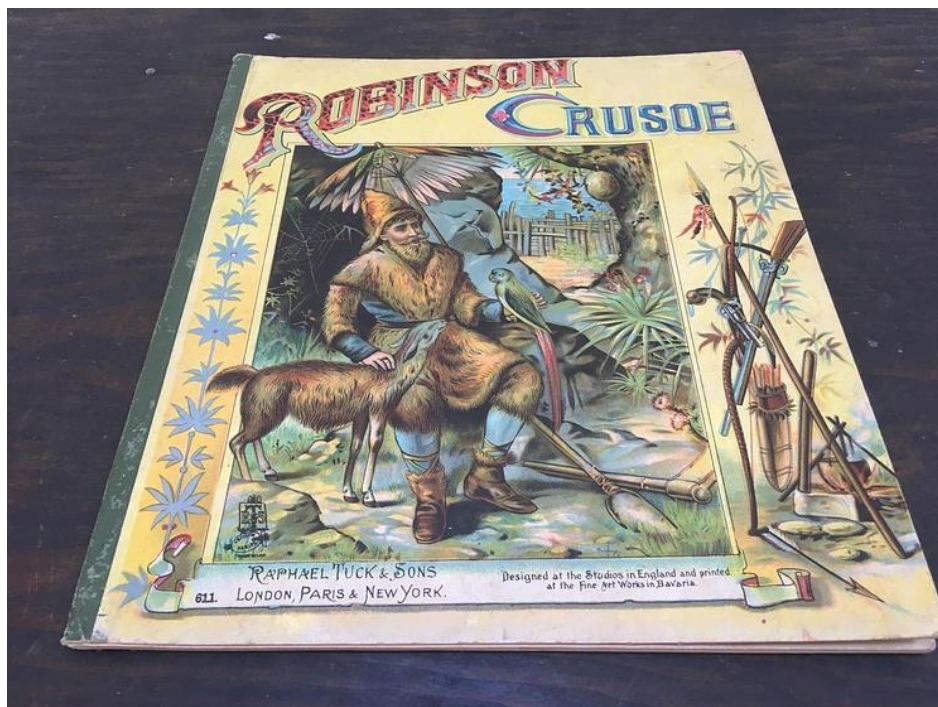
Siiski ei ole ta päris sarnane. Eesti väljaandes on lisaks muudetud nimele lillornamenti paremal tõstetud, õieti on see sama vasakpoolse ornamendi tõmmis koos ornamendi jala ümber keerduva lindiga, kuid lindile on jäetud kontuurid trükkimata, et teda mahendada.

Kirjastuse “Raphael Tuck & Sons” väljaandel, mille säilinud eksemplaril leidub pühendus aastast 1893, on kaant tugevasti ümber kujundatud - Ja tekst kaanel on ütleb, et see on kujundatud Inglismaal ning trükitud Bavaarias <https://www.tuckdbephemera.org/items/27319-robinson-crusoe/picture/1>. Tolle väljaande sisu aga näeb välja hoopis teisiti kui eestikeelsel, seal on teised illustratsioonid ja neid on rohkem, kuigi ümberjutustaja Helen Marion Burnside jääb samaks.

Robinsoni ümberjutustuse andis sarnase kaanega välja ka Torino kirjastus [Rosemberg & Sellier](https://www.gettyimages.com/detail/news-photo/cover-of-the-novel-by-daniel-defoe-italian-edition-richly-news-photo/905514142?adppopup=true), nende väljaannet dateeritakse ligikaudu aastasse 1890, jällegi sisu on selline nagu selle kaanega tavaliselt kaasas käib. <https://www.gettyimages.com/detail/news-photo/cover-of-the-novel-by-daniel-defoe-italian-edition-richly-news-photo/905514142?adppopup=true>
 Bukaresti väljaannet dateeritakse internetimüügil aastasse ligikaudu 1905, aga mille alusel, pole teada. On nähtud ka dateerimata Zagrebi väljaannet sarnase kaanega.

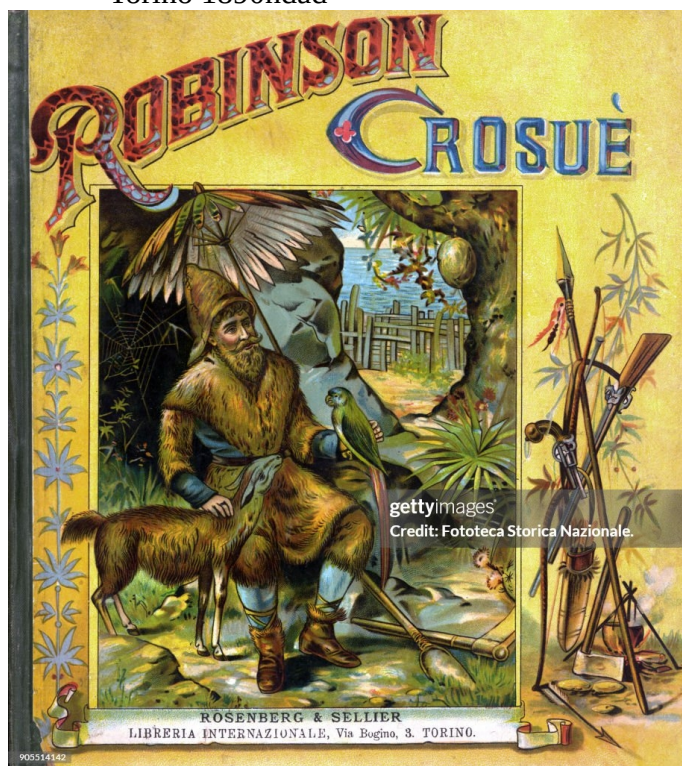

Löwensohn 1883

Raphael Tuck & Sons seerianumbriga 611

Torino 1890ndad

eestikeelne dateerimata

Seega, eestikeelses väljaandes on kokku saanud vanema, Euroopas üllatavalt levinud väljaande kaas ning uuema sisu, kuid kõik see peaks olema ilmunud veel 19. sajandi lõpus. Oletatavasti peaks eestikeelne väljaanne olema neile ajaliselt lähedal. Kui tehakse selline väikesetiraažiline eksprompt-väljaanne, seda on siiski kõige odavam ja mõistlikum teha emaväljaande tuules, kui kogu trükiettevalmistus on paigas ja töövalmis. Vaevalt et tellijal raha üle oli.

Ka illustratsioonide puisevõitu kunstikeel on vanamoeline. Edaspidi muutusid euroopa illustratsioonid väga ilmekaks, dünaamiliseks ja sugestiivseks; Robinson hakkas lõpuks välja nägema nagu sügavalt rolli sisse elanud tippnäitleja keset hunnitut loodust, kus on valgust ja õhku.

Kui eestikeelne väljaanne oleks tugevasti hilisem, siis oleks valitud midagi sel hilisemal ajal aktuaalset ja küsitav, kas litograafiatehnikas. Arvata võib, et raamatu tellija tahtis mitte tingimata Crusoe'd, vaid lähtus pakutavast. Ta otsis pigemini lihtsalt raamatut, mida saaks sobivatel tingimustel tol hetkel eesti lastele kohandada. Midagi, mis oleks suur, ilus, värviliste piltidega ja viiks eesti laste meelelahutuse ühe raksuga samale tasemele Londoni laste omaga.

Pakuksin eestikeelse väljaande dateeringuks 1896.

2. Miks pole raamatus märgitud mingeid ilmunisandmeid – ei autorit, kirjastust, aastat, trükikoda? Kirjastus peaks ju just ennast reklaamima?

Võimalik, et püüti mööduda tsaari-Venemaa tsensuurist ja ka maksudest. Me ei tea, kuidas raamatut levitati ja kui palju seda trükiti, selleski võis olla midagi ebatavalist. Mingeid otsuseid võis mõjutada venestamislaine, võidi nimme tahta, et kirjastaja poleks teada. Küllap juba teati, mis toimus Leedus – venestamise käigus aastatel 1864-1904 leedu keelele pealesurutud kirillitsa põhjustas leedukeelsete ladina tähestikus raamatute trükkimise välismaal ja nende ulatusliku, väga ohtliku salakaubaveo Leetu. Eestis võidi karta sama keelelist vägivalda, võidi proovida juba varustusliini kavandada.

Leedus kuulus asja juurde poolapärasest tähest “w” loobumine “v” kasuks smugeldatavate raamatute kirja pildis. See võimaldas piiril vahelejäämise korral tsaari sandarmitele väita, et need raamatud on trükitud Prantsusmaal või Itaalias. Hakkab silma, et ka antud Robinson Krusoe väljaandes on “v” täht ühekordne, kuigi tõesti oli kõikjal sel perioodil eesti kirjakeeles kasutusel “w”.

3. Miks on kirjašriftiks antiikva, kuigi aabitsakirjaks ja tavaraamatute kirjaks oli Eestis veel kaua fraktuur?

Võibolla trükikoja harjumuspärase tööprotsessi tõttu? Londoni kirjastus ei kasutanud fraktuuri, olgugi ta trükikoda Saksamaal (või, kui ka olnuks valmis kasutama, siis oleks see ehk olnud kallim ja tülikam). Kuid, kui jääda salakaubanduse versiooni juurde, siis kõik, mis eristas raamatut tavapärase eestikeelse trükise väljanägemisest, tuli kasuks.

Antiikva demonstreeris ühtlasi väikestviisi, et me ei kuulu üldse saksa kultuuriruumi ja meie sõbrad, kellega me lävime otse, on mujal Euroopas. 20. sajandi algus on täis näiteid sellest, kuidas eesti kultuurieliit püüdis järjekindlalt mitte kasutada fraktuuri.

4. Miks on kasutatud nimekuju “Krusoe”?

See tundub ehk jälle viitavat sellele, kui varajane oli raamat – Crusoe nimekuju kinnistus Eestis sellisena üsna varakult, see pidi olema veel ebakindluse aeg, mil ei olnud veel lõplikult otsustatud, kuidas võõrnimesid eesti keeles kirjutada ja kas kasutada eestikeelses tekstis võõrtähti. Saksa keeles on nimekuju “Krusoe” 1900.a paiku päris levinud, tänapäeval enam mitte. Aga võis jällegi olla maskeering proovimaks piiril, kas õnnestub väita, et see raamat ei ole eesti keeles.

5. Raamatu mõõtmed jm.

29 x 22,5 cm. Paksus neli millimeetrit. Kinnitatud nelja klambriga seestpoolt väljapoole, roosteäljed puuduvad. Monokroomsete lehekülgede trükk seepiaga, mille toon ja heletumedus kõigub.